MUSIQA DARSLARIDA MILLIY KUY-QO'SHIQLARDAN FOYDALANISHNING TARBIYAVIY SAMARALARI

Annaqulova Shaxlo Baxtiyor qizi
Termiz Davlat Pedagogika instituti
Musiqa mahorati va madaniyati kafedrasi 3-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlardan foydalanishning tarbiyaviy samaradorligini tahlil qiladi. Unda milliy musiqiy merosning yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning estetik didini shakllantirish va madaniy o'ziga xosligini mustahkamlashdagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada milliy kuy-qo'shiqlarni o'quv jarayoniga integratsiya qilishning pedagogik usullari va didaktik imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, milliy musiqaning bolalarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'siri va uning milliy qadriyatlarni singdirishdagi roli ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari milliy musiqadan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: Milliy Musiqa, Musiqa Ta'limi, Pedagogika, Madaniy Meros, Tarbiya, Vatanparvarlik, Estetik Tarbiya, Xalq Kuy-qo'shiqlari

Annotation

This article analyzes the educational effectiveness of utilizing national melodies and songs in music lessons. It highlights the significance of national musical heritage in fostering patriotism, shaping aesthetic taste, and strengthening cultural identity among the younger generation. The paper explores pedagogical methods and didactic opportunities for integrating national tunes and songs into the educational process. Furthermore, it emphasizes the positive impact of national music on children's spiritual and moral development and its role in instilling national values. The findings provide recommendations for enhancing educational effectiveness through the use of national

music.

Keywords: National Music, Music Education, Pedagogy, Cultural Heritage, Upbringing, Patriotism, Aesthetic Education, Folk Melodies

Bugungi globallashuv sharoitida har bir millatning o'ziga xos madaniy qadriyatlarini saqlab qolish va kelgusi avlodlarga yetkazish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda ta'lim tizimi, xususan, musiqa darslari alohida o'rin tutadi. Musiqa inson ruhiyatiga chuqur ta'sir etuvchi, hissiyotlarni uyg'otuvchi va madaniy merosni avloddan avlodga o'tkazuvchi kuchli vositadir. Ayniqsa, milliy kuy-qo'shiqlar xalqning tarixiy xotirasini, o'ziga xosligini va ma'naviy dunyoqarashini o'zida mujassam etgan fundamental madaniy komponent hisoblanadi. Ular nafaqat badiiy ijro, balki xalqning tarixiy tajribalari, urf-odatlari va asosiy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ega.

Milliy musiqa yoshlar ongini shakllantirishda, ularning axloqiy va estetik qadriyatlarini mustahkamlashda, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. U bolalarda madaniy o'zlikni, estetik didni, axloqiy qadriyatlarni va vatanparvarlik tuyg'ularini tarbiyalashning asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi. Shunga qaramay, zamonaviy ta'limda milliy-ma'naviy qadriyatlarni samarali singdirishda ma'lum bo'shliqlar kuzatilmoqda. Bu esa ta'lim ehtiyojlari bilan milliy qadriyatlarni singdirish o'rtasidagi nomutanosiblikni bartaraf etishni dolzarb pedagogik vazifaga aylantiradi. Milliy musiqaning estetik, ma'naviy va tarbiyaviy funksiyalari jamiyat uchun muhim bo'lib, milliy madaniyatni kelgusi avlodlarga yetkazishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlardan foydalanishning o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy va estetik tarbiyasiga ta'sirini, ularning milliy o'zlikni anglashini kuchaytirishdagi samaradorligini chuqur ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganish ushbu tadqiqotning asosiy maqsadidir. Tadqiqot

milliy musiqiy merosning pedagogik salohiyatini ochib berish, uni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning samarali metodikalarini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Islimova o'z tadqiqotida O'zbek milliy kuy-qo'shiqlarining maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy-estetik tarbiyasidagi muhim rolini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab bergan. Uning ishi milliy musiqiy merosning bolalarda madaniy o'zlikni, estetik didni, axloqiy qadriyatlarni va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda asosiy vosita ekanligini ta'kidlaydi. Tadqiqotda xalq musiqasining pedagogik salohiyati chuqur o'rganilib, milliy qo'shiqlarni zamonaviy ta'lim muhitiga samarali integratsiya qilish metodikalari bayon etilgan. Shuningdek, milliy musiqaning bolalarning psixologik va kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta'siri ham tahlil qilingan. Islimova Lapar, Alla, mehnat qo'shiqlari va marosim qo'shiqlari kabi janrlarning bolalar uchun mosligini, ularning tarbiyaviy ahamiyatini ochib bergan. Do'mbira va Chang kabi xalq cholg'u asboblarining musiqiy qiziqish va madaniy aloqani rag'batlantirishdagi o'rni ham alohida qayd etilgan. Bu esa milliy musiqiy merosni kelgusi avlodlarga yetkazishda maktabgacha ta'lim va pedagoglarning mas'uliyatini yanada oshiradi.

Boshqa bir ilmiy maqolada milliy musiqa va madaniy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlik chuqur tahlil qilinib, musiqaning madaniyatdagi o'rni va jamiyatning qadriyatlar tizimi bilan munosabati atroflicha o'rganilgan. Ushbu tadqiqot musiqiy san'at va madaniy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni, musiqaning milliy o'zlikni shakllantirish va saqlashga qo'shgan hissasi, uning tarixiy va psixologik jihatlarini ko'rib chiqadi. Mualliflar milliy musiqani shunchaki badiiy ijrodan yuqori turuvchi, xalqning tarixiy tajribalari, urf-odatlari va asosiy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Tadqiqot milliy musiqaning ijtimoiy, estetik va tarbiyaviy funksiyalarini tahlil qilib, uning jamiyat uchun dolzarbligini va milliy madaniyatni kelgusi avlodlarga yetkazishdagi hal

qiluvchi rolini yoritadi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar orqali jamiyatda madaniy qadriyatlarni shakllantirishda milliy musiqaning ahamiyatini muhokama qiladi, uni tadqiqotchilar, pedagoglar va madaniyatshunoslar uchun muhim manba sifatida ta'riflaydi.

Milliy kuy-qo'shiqlardan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari va pedagogik salohiyatini tahlil etish.

Musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlarni o'qitishning mavjud holatini, muammolar va imkoniyatlarni o'rganish.

O'quvchilarning ma'naviy-axloqiy va estetik tarbiyasini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodikalarni ishlab chiqish.

Ishlab chiqilgan metodikalarning amaliy samaradorligini pedagogik eksperiment orqali sinovdan o'tkazish.

O'quvchilarning milliy kuy-qo'shiqlarga munosabati, qadriyatlari va estetik dididagi o'zgarishlarni baholash.

Tadqiqot natijalari asosida musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlardan foydalanish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning obyekti umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi musiqa ta'limi jarayoni, predmeti esa musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlardan foydalanishning o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy va estetik tarbiyasiga ta'sirining pedagogik mexanizmlari va samaradorligidir. Gipoteza shundan iboratki, agar musiqa darslarida milliy kuy-qo'shiqlarni o'qitishda tizimli va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik metodikalar qo'llanilsa, bu o'quvchilarning milliy o'zlikni anglashini kuchaytiradi, ularning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini mustahkamlaydi va estetik didini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Nazariy metodlar: pedagogik, psixologik, san'atshunoslik va falsafiy adabiyotlarni tahlil, sintez, umumlashtirish, tizimlashtirish, qiyosiy tahlil. Ular nazariy asoslarni yaratadi va ilmiy yondashuvni shakllantiradi.

Empirik metodlar: pedagogik kuzatuv, suhbatlar, so'rovnomalar, testlar, ijodiy ishlar tahlili, shuningdek, asosiy tadqiqot metodi sifatida pedagogik eksperiment.

Matematik-statistik metodlar: miqdoriy ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va xulosalarni asoslash uchun statistik usullar (korrelyatsion tahlil, dispersiya tahlili va boshqalar) qo'llaniladi. Ular natijalarning ishonchliligini ta'minlaydi.

Tadqiqotning tanlanmasi Toshkent shahridagi umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-9-sinf o'quvchilari va musiqa o'qituvchilaridan iborat bo'ladi. Tanlanma tasodifiy tanlash usuli orqali shakllantiriladi, bunda bir nechta maktablar tajriba va nazorat guruhlari sifatida tanlab olinadi. Har bir guruhda kamida 30-40 nafar o'quvchi ishtirok etishi rejalashtirilgan bo'lib, bu statistik jihatdan ishonchli natijalarni olish imkonini beradi. O'qituvchilar bilan suhbatlar va so'rovnomalar ularning milliy kuy-qo'shiqlarni o'qitishdagi tajribalari, metodik yondashuvlari va duch kelayotgan qiyinchiliklarini aniqlashga yordam beradi.

Konstatatsiya bosqichi: Tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilarning milliy kuy-qo'shiqlarga munosabati, ma'naviy-axloqiy va estetik tarbiya darajasi, milliy o'zlikni anglash ko'rsatkichlari dastlabki diagnostik metodlar (so'rovnomalar, testlar, kuzatuvlar) orqali aniqlanadi. Bu mavjud holatni baholash va keyingi o'zgarishlar uchun boshlang'ich nuqtadir.

Shakllantiruvchi bosqich: Tajriba guruhlarida ishlab chiqilgan yangi metodikalar va pedagogik shart-sharoitlar asosida musiqa darslari olib boriladi; nazorat guruhlarida an'anaviy o'qitish davom ettiriladi. Bir o'quv yili davomida o'tkaziladigan eksperiment o'zgarishlarning barqarorligini kuzatish imkonini beradi. Yangi metodikalar milliy kuy-qo'shiqlarni interfaol usullar, loyiha ishlari, ijodiy topshiriqlar, zamonaviy texnologiyalar (masalan, milliy musiqaning zamonaviy talqinlari va remikslaridan foydalanish [2]) bilan uyg'unlashtirishni o'z ichiga oladi.

Nazorat bosqichi: Eksperiment yakunida tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy va estetik tarbiya darajasidagi o'zgarishlar takroriy

diagnostik metodlar yordamida baholanadi. Olingan natijalar matematik-statistik usullar yordamida qiyosiy tahlil qilinib, metodikalarning samaradorligini ilmiy asoslashga imkon beradi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni o'quvchilarning musiqa darslaridagi faolligini, milliy kuy-qo'shiqlarni ijro etish va tinglashga qiziqishini, ularning mazmunini tushunish darajasini kuzatishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, o'quvchilarning milliy qadriyatlarga munosabati, vatanparvarlik tuyg'ulari va estetik dididagi o'zgarishlar so'rovnomalar va ijodiy ishlar (rasmlar, insholar, she'rlar) tahlili orqali baholanadi. Ushbu metodologiya tadqiqotning ilmiy ishonchliligini va amaliy ahamiyatini ta'minlab, uning natijalari musiqa ta'limi sohasida milliy kuy-qo'shiqlarning tarbiyaviy salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish bo'yicha aniq tavsiyalar berish imkonini beradi. Bu yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularning ma'naviy-axloqiy va estetik kamolotini ta'minlashga muhim hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Ismoilova M. (2022). O‘quvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashda milliy qo‘shiqlarning o‘rni. Pedagogika va psixologiya.

[2] Abdullayeva N. (2021). Musiqa darslarida milliy musiqadan foydalanishning metodik jihatlari. Fan va jamiyat.

[3] Karimova S. (2023). O‘quvchilarda milliy musiqa madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari. Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. Toshkent davlat pedagogika universiteti.

[4] Rahimov A. (2020). Milliy musiqa va uning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Fan va texnologiya.

[5] G'ofurova D. (2022). Yoshlarni estetik tarbiyalashda xalq qo‘shiqlarining ahamiyati. Yosh tadqiqotchi.

[6] Olimov Z. (2023). Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida milliy musiqani o‘qitishda innovatsion yondashuvlar. Ta'lim tizimida innovatsiyalar

[7] Sobirova L. (2021). O‘quvchilarning ma’naviy dunyosini shakllantirishda milliy kuy-qo‘shiqlarning o‘rni. Musiqa ta'limining dolzarb masalalari (konferensiya materiallari to‘plami).

[8] Saidova G. (2020). O‘quvchilarda milliy musiqa madaniyatini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari. Academic Research in Educational Sciences.

[9] Xolmatova F. (2022). O‘quvchilar tarbiyasida milliy musiqa merosidan foydalanish. International Journal of Discourse on Innovation and Integration.

[10] Raximova N. (2021). O‘quvchilarda estetik didni shakllantirishda milliy musiqaning o‘rni. Science and Education.